

sprog kaldes “technical” eller “philosophical” om “Aristotelian categories of causality” (s. 183). Det er dog lidt svært at genkende dette indtryk i Adams poetiske sprog. Adam lever jo i en anden teologisk verden end det 13. århundredes filosofiske skolastik.

Samlingen afsluttes med en oversættelse af hele “Om Treenigheden” af Richard af Saint-Victor, med rette kaldet “one of the most profound and original treatments of the Trinity since Augustine” (s. 202). Der findes ikke mange oversættelser af dette værk: til fransk af Gaston Salet fra *Patrologia Latina* teksten (Paris 1959), til tysk af Hans Urs von Balthasar (Einsiedeln 1980, af den tekstkritiske udgave fra 1958), og til dansk af undertegnede af den tekstkritiske udgave (C. A. Reitzel, København 1986). En engelsk oversættelse ved Grover Zinn af prologen og tredje bog udkom i New York 1979. Samlingens oversættelse er således den første engelske oversættelse af hele Richards værk.

Det er højst prisværdigt og vel det vigtigste bidrag i dette bind. Men måske er oversættelsen en smule mindre flydende fra tid til anden end de øvrige oversættelser i samlingen. For eksempel hedder det i prologen “Ubi autem non est spes, caritas esse non potest. Quis enim amet de quo nil boni speret?” hvilket oversættes med: “Charity cannot exist where there is no hope. Indeed, who loves *something* from which he hopes for nothing good?” Når man husker på, at Richards hovedanliggende netop er *caritas*’ interpersonaltitet, ville det nok være mere nærliggende, om man oversatte til engelsk i retning af “Where there is no hope there cannot be any love of neighbor. For who loves *someone* from whom he does not hope for something good?” Andre eksempler kunne nævnes. Men det er kun nuancer, og en oversættelse kan altid diskuteres. Det ændrer intet ved, at det er højst fortjenstfuldt og af stor betydning, at hele dette skrift nu er blevet oversat til engelsk.

Aage Rydstrom-Poulsen

Mark S. Gignilliat

Karl Barth and the Fifth Gospel. Barth's Theological Exegesis of Isaiah. Barth Studies Series. Surrey: Ashgate Pub. Ltd. 2009. xiv + 165 s. £ 45.

Siden den historiske kritiks indtog i bibelforskningen har det været almindeligt at skelne skarpt mellem eksegeese og systematik. I nyere tid – navnlig i kredsen omkring den amerikanske ekseget Brevard S. Childs – har man forsøgt at overkomme denne adskillelse ved at dyrke den såkaldte “theological exegesis”, der i studiet af bibelteksten også har blik for dennes tolkning i teologihistorien og i kirken i dag. Mark S. Gignilliat ønsker således at undersøge, hvordan Karl Barth fortolker Esajas’ Bog. Barths beskæftigelse med de bibelske skrifter er almindelig kendt, f.eks. hans berømte *Romerbrevskommentar*, men da han aldrig udgav noget lignende til skrifterne i GT, analyserer Gignilliat i stedet de spredte udlægninger af Esajas i hovedværket *Kirchliche Dogmatik (KD)*.

Kapitel 1 og 2 giver en indføring i den videnskabelige eksegese på Barths tid (1920-1950) og i Barths overordnede opfattelse af GT's funktion i konteksten af Guds åbenbaring (*KD I,2*). Mellemkrigsårene og tiden derefter er præget af brydninger i spørgsmålet om metode og tilgang til bibelsk teologi. Barths syn på sagen udvikles og fastholdes i en stadig debat mellem en religionshistorisk tilgang (Basel-kollegaen W. Baumgartner) og en *for* kristologisk læsning (Basel-præsten W. Vischer). Barths anskuelse er både konfessionel og klassisk. Konfessionel, fordi forståelsen af GT som en kristen bog hviler på bekendelsen af Jesus Kristus som objekt og subjekt for hele den kanoniske skrift, klassisk, fordi han i klar forlængelse af teologihistorien opfatter GT som forventningen om Kristi komme. Det betyder ifølge Gignilliat dog ikke, at Barth udøver kristologisk eksegese. Han forsøger ikke at "bevise" Kristi tilstedeværelse i GT, men leder i stedet efter mønstre og strukturer (f.eks. pagt, folk, embeder, tempel, dom), der *billedligt* kan fungere som vidnesbyrd på skriftens hovedsag, nemlig Kristus og hans komme. Barth respekterer GT's egen stemme, men tillader på samme tid Guds fulde åbenbaring i Jesus Kristus at blive læst tilbage i disse overordnede mønstre.

I kapitel 3 og 4 undersøges de konkrete Esajasudlægninger i *KD*. Disse indgår som del af større refleksioner sammen med adskillige andre bibeltjekter, hvorfor der i mange tilfælde blot er tale om korte referencer eller citathenvisninger. Langt fra hele Esajasbogen bliver berørt hos Barth, for udvalget er styret ud fra én bestemt, dogmatisk sammenhæng, f.eks. Es 7-8 om Immanuelbarnet i forbindelse med emnet forsoning, Es 11's messianske forventninger under temaet Jesus Kristus som helt menneske og Es 40 om Guds visdom og almagt i åbenbaringen. Kaldelsen af Esajas i templet (Es 6) anvender Barth i flere forskellige kontekster: Dels om den treenige Guds identitet, der ikke kan holdes skjult, dels om det rum, den allestedsnærværende Gud optager, dels om det kristne kald, der altid lyder med henblik på en konkret opgave. Endelig inddrager han knap så oplagte tekster, f.eks. Es 13 i udlægningen af Fadervors "som i himlen således også på jorden". Tekststudierne gennemføres oftest uden det basale eksegetiske håndværk (struktur, genre, kontekst), og der er en manglende interesse i historiske spørgsmål. Barth koncentrerer sig om bibeltjekten i sin endelige, kanoniske udgave (som et ord fra Herren) og om den overordnede sag, som teksterne vidner om.

På baggrund af undersøgelsen i bogen kan Gignilliat i kapitel 5 konkludere, at der hos Barth ikke er tale om nogen ensartet tilgang. Dog respekterer Barth altid den gammeltestamentlige teksts integritet (*remoto Christo*), før han vender sig til dens kristologiske vidnesbyrd. Ifølge Gignilliat er dette udtryk for en brug, der på én gang bevæger sig på flere planer (*multi-leveled reading*), og denne perspektiveres til sidst ved hjælp af Childs' udfoldelse af bibeltjekstens tre dimensioner i kristen teologi: 1) Den historiske, litterære og kanoniske kontekst, 2) de strukturelle forskelle og ligheder mellem GT og NT, og 3) forholdet til dogmatikken og bibeltjekstens "egentlige" sag.

Gignilliat's studie er kort og veldisponeret. Det giver en fin indføring både i Barths overordnede syn på GT og i hans konkrete brug. Barths udlægnin- ger af Esajas er dog ofte noget kortfattede, selektive og "amputerede", netop fordi de indgår blandt en række bibeludlægninger omkring et dogmatisk te- ma, så *Karl Barth and the Fifth Gospel* handler derfor betydeligt mere om Barth end om profeten. Gignilliat leverer tillige et nyttigt indblik i interesser- ne bag "theological exegesis" og de mulige stridspunkter med den eksegesi, der ønsker at forblive historisk orienteret og sagligt adskilt fra kristen teologi.

Frederik Poulsen

Ninna Edgardh

Gudstjänst i tiden. Gudstjänstliv i Svenska Kyrkan 1968-2008. Forskning för kyrkan 12. Lund: Arcusforlag 2010. 245 s. SEK 237.

Efter indledende religionssociologiske betragtninger og kirkestatistiske rede- gørelser omkring gudstjenestefejrning i de sidste 40 år i den svenske kirke lægger denne bog vægten på en fremstilling og analyse af de folkelige hold- ninger til gudstjenesten og den liturgiske udvikling, som først og fremmest kommer til udtryk i bevægelsen fra 1942- til 1986-kyrko-handboken. Ofte hæfter vi os i Danmark ved forskellene mellem de lutherske kirker i Sverige og Danmark. De er der også: I dansk betydning af ordet står den lutherske reformationsteologi svagere, mens frikirker og andre religioner står stærkere i Sverige end i Danmark. Hertil kommer forskellene i forholdet mellem folk og kirke, som for tiden bl.a. kan aflæses af, at folkekirkepræster i nye danske film bruges som (sympatiske) identifikationsfigurer, mens præster i svenske film optræder som religiøse gespenster (fx i den gode svenske film *Som i Himlen*). Men ser vi på nogle lidt længere udviklingslinier, som tilfældet er i denne bog, er det lighederne mellem vore kirker, der er mest i øjne faldende.

Udviklingen i Sverige er ikke blot bedre dokumenteret, men også mere ra- dikal end i Danmark. Det gælder den dramatiske overgang fra landbrugs- til industri- og senest til servicesamfund. Men det gælder også den svenske overgang fra en konservativt, nationalt (ikke uden videre statsligt) præget kirke til et selvstændigt trossamfund: Først i 1979 åbnes der adgang til bør- nealtergang, i 1993 får kirken indre selvstyre, i 1996 ophæves reglen om automatisk medlemskab for (udøbte!) børn af medlemmer af Svenska Kyr- kan, og år 2000 bliver Svenska Kyrkan et selvstændigt trossamfund.

På gudstjenestestatistikens områder er der også en ganske radikal udvik- ling: I 1999 var det 10 procent af svenskerne, der deltog i en religiøs aktivi- tet pr. uge, heraf seks procent i løbet af weekenden, men kun halvdelen af aktiviteten fandt sted indenfor Svenska Kyrkan. Gudstjenestedeltagelsen i Svenska Kyrkan faldt med 75 procent mellem 1927 og 1999 – mens med- lemsprocenten faldt fra 95,2 i 1972 til 71,3 i 2009. I samme periode gik konfirmationsprocenten ned fra 76 til 35, mens de øvrige kasualier fulgte med nedad i mere moderat tempo. Går vi endelig til deltagelsen i søndags-